

Amerykanin w Warszawie. Zdjęcia Julienu Bryana z września 1939 r.

Julien Bryan na barykadzie w Warszawie oblężonej przez wojska niemieckie, 7 września 1939

[Plansza 2]

Hotel Bristol, jeden z najbardziej eleganckich w stolicy, na Krakowskim Przedmieściu. We wrześniu 1939 roku Bryan zamieszkał w usytuowanym po przeciwnej stronie ulicy hotelu Europejskim. W pierwszych dniach wojny życie toczyło się niemal normalnie. O zagrożeniu przypominały worki z piaskiem zabezpieczające wejścia i papierowe taśmy chroniące szyby okien przed pękaniem od fali uderzeniowej wybuchów.

Osiemdziesiąt dwa lata temu wybuchła II wojna światowa. Jednym z najbardziej ikonicznych obrazów wyrażających tragizm tego najkrwawszego konfliktu w historii ludzkości jest fotografia dziewczynki rozpaczającej nad ciałem zabitej młodej kobiety. Zrobił ją w obleganej we wrześniu 1939 roku Warszawie Amerykanin, filmowiec i fotograf, Julien Bryan. Na wieść o tym, że 1 września 1939 r. Niemcy napadły na Polskę, postanowił pojechać do Warszawy. Dotarł ostatnim pociągami, który wjechał do miasta, i przez dwa tygodnie obserwował życie jego mieszkańców. To dzięki niemu świat dowiedział się, jak naprawdę wyglądała ta wojna. Mimo, że był obywatelem neutralnego kraju, ryzykując własne bezpieczeństwo, 16 września wygłosił na falach polskiego radia apel do prezydenta Stanów Zjednoczonych o pomoc dla mieszkańców stolicy Polski. Opuścił ją tydzień przed kapitulacją, korzystając z krótkotrwałego zawieszenia broni. Cudem wywiezione zdjęcia opublikowały najważniejsze zachodnie gazety, m.in. „Time”, „Life”, „L’Illustration”, „The War Illustrated” i „Look”. W 1940 r. wydał książkę fotograficzną *Siege (Oblężenie)*, a na ekrany kin wszedł film dokumentalny pod tym samym tytułem. Kadry ludzi, którzy nagle stanęli w obliczu wojny, na stałe zapisały się w historii, a samego Bryana związały z Polską silnymi więzami.

Od 2010 roku w polskim Instytucie Pamięci Narodowej znajduje się Kolekcja Julienu Bryana w Warszawie. Składają się na nią cyfrowe kopie zdjęć fotografa zdeponowanych w United States Holocaust Memorial Museum w Waszyngtonie, pokazujących m.in. oblężenie stolicy w 1939 roku oraz Polskę w 1936 r., na przełomie lat 1946/1947 i w latach 1956-1959.

Warszawa, 1936

Julien Bryan po raz pierwszy odwiedził Polskę w 1936 roku. Wtedy fotografował uroczystości państwowe i życie codzienne w kilku polskich miastach, m.in. Warszawie, Krakowie, Zakopanem. Ta pierwsza wizyta sprawiła, że we wrześniu 1939 r., na wieść o ataku Niemiec na Polskę, postanowił udać się do Warszawy. Chciał z bliska zobaczyć, jak wygląda nowoczesna wojna. Sam był świadkiem wydarzeń I wojny światowej.

Urodził się w 1899 roku w Titusville w rodzinie pastora. Pierwszy aparat fotograficzny dostał, gdy miał dziesięć lat. W 1917 roku, po ukończeniu szkoły średniej, pojechał do Francji, gdzie kierował ambulansem sanitarnym na froncie pod Verdun. Już wtedy fotografował. Z czasem pasja stała się zawodem. W 1930 roku udał się w pierwszą podróż do Związku Sowieckiego, która zapoczątkowała jego karierę podróżnika i filmowca. Przez ponad czterdzieści lat odwiedził z kamerą i aparatem fotograficznym kilkadziesiąt krajów na pięciu kontynentach: w Europie, Azji, Afryce i obu Amerykach. Zebrane podczas nich materiały prezentował na płatnych prelekcjach, a także sprzedawał na potrzeby publikacji prasowych i kronik filmowych. W 1945 roku założył Międzynarodową Fundację Filmową (International Film Foundation – IFF), której celem było *propagowanie lepszego zrozumienia między ludźmi [...], pokazywanie i przybliżanie innych narodów i ludzi Amerykanom i Amerykanów innym [...] przez produkcję i dystrybucję filmów oraz przy użyciu telewizji*. W następnych latach, aż do śmierci 20 października 1974 r., kierował pracą swojej fundacji. Zrealizował wiele filmów dokumentalnych i edukacyjnych, które weszły do kanonu gatunku.

Do Polski wracał kilkakrotnie także po wojnie. W grudniu 1946 roku, przed wyjazdem na Białoruś i Ukrainę, fotografował odradzające się życie i pomoc dostarczaną przez Administrację Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy. W latach 1958-1959 przyjeżdżał, aby odnaleźć bohaterów swoich zdjęć z września 1939 roku. Te wizyty opisał w wydany rok później reportażu *Warsaw. 1939 Siege. 1959 Warsaw Revisited*. Ostatni raz był nad Wisłą wraz synem Samem w 1974 roku, na kilka tygodni przed śmiercią. Do dziś jego zaangażowanie na rzecz Polski jest pamiętane. W 2012 roku został pośmiertnie uhonorowany nagrodą Kustosza Pamięci Narodowej.

Pałac Kultury i Nauki, 1958

[Plansza 4]

Dziesięcioletni Zygmunt Aksienow z kanarkiem w klatce uratowanym ze zburzonego w nalocie domu.

Budowa zapory przeciwczołgowej na jednej z ulic lewobrzeżnej Warszawy, 10 września 1939

[Plansza 5]

Kazimiera Kostewicz nad ciałem siostry Anny, Warszawa, 14 września 1939

Od początku oblężenia miasta przez Niemców, Warszawa była nękana bombardowaniami. Ofiarami ataków lotniczych byli w większości cywile. Na obrzeżach Warszawy, nieopodal cmentarza Powązkowskiego, niemieccy lotnicy ostrzelali kobiety zbierające ziemniaki. Dwie z nich zginęły. Gdy Bryan filmował ofiary, przy ciele jednej z nich klęknęła dwunastoletnia dziewczynka. Nie mogła zrozumieć, co stało się z jej starszą siostrą. Bryan objął ją i starał się pocieszyć. Nigdy jej nie zapomniał. W 1959 roku udał się mu ją odnaleźć. Do końca życia Kazimiera wspominała fotografa z Ameryki.

Julien Bryan z Kazimierą Kostewicz

[Plansza 6]

Dziewięcioletni Ryszard Pajewski na ruinach domu, Warszawa, wrzesień 1939

Kobieta z dziećmi na Pradze w Warszawie, wrzesień 1939. Na ulicach miasta koczowali mieszkańcy, którzy stracili dach nad głową, oraz setki uchodźców, którzy szukali schronienia w stolicy.

[Plansza 7]

Mieszkańcy zniszczonego domu przy ulicy Julianowskiej w Warszawie z resztkami uratowanego dobytku, wrzesień 1939

[Plansz 8]

Kobiety z dziećmi szukają schronienia w arkadach ogromnego gmachu Teatru Wielkiego-Opery Narodowej, około 15 września 1939. Na filarze widoczny plakat propagandowy wzywający do walki z napisem „Do broni!”.

Budowa umocnień na Pradze na drodze prowadzącej do mostu przez Wisłę. Warszawa, 7 września 1939

[Plansza 9]

Doktor Karol Łuniewski, ordynator Szpitala Ginekologiczno-Położniczego Świętej Zofii w Warszawie bada niemowlę, które zostało ranne w trakcie nalotu. Dach szpitala został oznaczony znakiem czerwonego krzyża, to jednak nie powstrzymało ataków lotniczych na budynek, w którym znajdowały się pacjentki wraz z nowonarodzonymi dziećmi.

Janina Fursowa, starsza siostra w szpitalu Świętej Zofii, pociesza najstarszych pacjentów, przeniesionych z innych bombardowanych szpitali.

[Plansza 10]

Barykada ze spalonego wagonu tramwajowego na warszawskiej Pradze, dzielnicy na prawym brzegu Wisły, wrzesień 1939

Wystawa przygotowana przez Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we współpracy z Ambasadą Rzeczypospolitej Polskiej w Kijowie.

Kuratorzy:

Monika Kapa-Cichocka, Tomasz Stempowski

Recenzenci:

prof. Jurij Szapował, Adam Hlebowicz

Konsultanci w Kijowie:

Wiktor Kyrkewicz, Andrij Prybjega

Projekt graficzny, skład i przygotowanie zdjęć:

Bloor studio graficzne

Tłumaczenie na ukraiński:

Iwan Kozłowski

Tłumaczenie na angielski:

Lingua Lab s.c.: Agata Koplińska, Joseph Marsh

Druk:

Univest Advertising Production